

Arquitectura financera: el sabater i el banquer

Anton Gasol i Magriñà, *doctor en economia*

Resum

El gros de la resposta del Comitè de Supervisió Bancària de Basilea davant la crisi financera iniciada el 2007 no va arribar fins al cap de la reunió de març de 2009 quan el Comitè va anunciar la necessitat de reforçar el nivell i, sobretot, la qualitat del capital del sistema bancari, així com la introducció d'una «mesura no basada en el risc» (un coeficient màxim de palanquejament) com a complement al requeriment de capital basat en el risc, uns «matalassos de capital» per mitigar la prociclicitat i uns estàndards de liquiditat. Mesures totes elles que van comptar amb el suport dels líders del G20.

Basilea III es construeix sobre la base i la permanència de Basilea II, manté la seva sensibilitat al risc i la seva estructura, reexamina aspectes rellevants incorporant lliçons de la crisi, inclou aspectes no tractats a Basilea II com, per exemple, la qualitat del capital i el tractament del risc de liquiditat i introdueix una perspectiva macroprudencial.

Abstract

The bulk of the response of the Basel Committee on Banking Supervision to the financial crisis which started in 2007 did not appear until after the meeting in March 2009, when the Committee announced the need to strengthen the level and especially the quality of capital of the banking system, and the introduction of a “non-risk-based measure” (a maximum leverage ratio) as a complement to capital requirements based on risk, some “capital cushions” to mitigate procyclicality, and standards of liquidity. All these measures have had the support of the leaders of the G20.

Basel III, which is built on the basis and endurance of Basel II, maintains its sensitivity to risk and structure. Basel III re-examines notable aspects, incorporating lessons from the crisis, and includes issues not dealt with in Basel II, as for example the quality of capital and the treatment of the risk of liquidity, introducing a macro-prudential perspective.

És un honor i un privilegi formar part de la il·lustre nòmina de conferenciants que han passat per la Societat. I la sala on estem també té significació per a mi, ja que Lluís Nicolau d'Olwer, com a tinent d'alcalde i president de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, contribuï a la creació de les escoles del Mar i del Bosc.

I parlar en aquest marc incomparable que és la Casa de Convalescència, que Gudiol el descriu com «un dels darrers exemplars de sobrietat renaixentista abans del ple triomf decoratiu del barroc», integrat en el magnífic conjunt de l'antic Hospital de la Santa Creu, una bona mostra del gòtic català, és un plus gens menyspreable.

Per què el subtítol «el sabater i el banquer»?

Recordem breument el seu significat.

Sabata: a l'ésser humà li va ser necessari calçar-se des de molt aviat, d'acord amb la temperatura i amb els riscos del seu entorn. És una demostració clara de la capacitat de la humanitat per inventar i també per solucionar problemes. Una sabata és, doncs, un accessori de calçat fet amb la intenció de proveir de protecció i confort el peu humà mentre realitza activitats diverses. I anomenen *sabater* la persona que té per ofici la fabricació i reparació de calçat.

Banc i banquer: entenem com a banc una empresa financera que s'encarrega de captar recursos en forma de dipòsits i de prestar diners, així com de la prestació de serveis financers. I com a banquer o financer, la persona que dirigeix o és propietària d'un banc, i en expressió de Mark Twain (1835-1910): «Un banquer és un senyor que ens presta un paraigua quan fa sol i ens l'exigeix quan comença a ploure.»

Regulador i regulat: crec que ja endevinen que en la meua metàfora el sabater (*remendón* o pegot, algunes vegades) és el regulador i el financer és el regulat. Què cal fer amb el sistema bancari? Lligar-lo curt i posar-li una forma o motllo adient perquè no faci «trampes al solitari»: no pot funcionar sense sabates.

La definició elemental de manual ens diu que «el sistema financer té com a funció canalitzar l'estalvi cap a la inversió productiva». Ara, en lloc d'aquesta funció elemental de concedir crèdit, és el sector amb més descrèdit.

El sistema bancari: algunes consideracions sobre la indústria bancària

El risc és inherent a l'activitat bancària. En la seva funció d'intermediació, els bancs incorren en riscos de tota classe (de crèdit, de mercat, de liquiditat, operatiu, de negoci, de reputació i d'insolvència com a expressió del risc per excel·lència). Les particulars característiques del negoci bancari, llibertat d'entrada i no de sortida (per les externalitats negatives que generen), el seu molt elevat grau de palanquejament i l'existència de xarxes de seguretat (FGD, prestadora d'última instància), poden induir-los fàcilment a incórrer en «risc moral».

En què es basa l'operativa de captació de passiu? En la confiança, i la línia que separa la confiança de la desconfiança és molt fina i fràgil. La confiança no vol dir altra cosa que el client té la convicció que el banc li retornarà íntegrament, en el moment del seu venciment, el principal i els interessos dels seus dipòsits.

I quina és l'expressió financera de la confiança? La solvència. I l'expressió quantitativa de la solvència? Els recursos propis disponibles per absorbir pèrdues, tant de funcionament com també pèrdues en cas de fallida.

Són justament aquestes característiques diferencials del negoci bancari les que justifiquen l'existència d'una regulació prudencial *ex ante*, amb capacitat de sanció i de revocació dels administradors.

Enfortiment del sistema financer: les vint recomanacions

Iniciada la darrera crisi financera, el G20 encarregà al Fons Monetari Internacional (FMI) i al Consell d'Estabilitat Financera (FSB) que exploressin els buits d'informació i oferissin propostes adequades per a l'enfortiment de la recopilació de dades. Aquest encàrrec va ser acceptat pel Comitè Monetari i Financer Internacional (CMFI), que va elaborar la llista de les vint recomanacions (de 29 d'octubre de 2009) que tenen per objecte:

- 1) captar millor l'acumulació de riscos en el sector financer;
- 2) millorar les dades sobre les xarxes financeres internacionals;
- 3) examinar la vulnerabilitat de les economies nacionals a les crisis, i
- 4) millorar la difusió de les estadístiques oficials.

Finalment, era convenient examinar el mecanisme d'implementació de les reformes financeres internacionals, així com la preparació d'informes per al G20.

Són diversos els mecanismes ja existents per supervisar l'aplicació de les normes financeres internacionals i les polítiques i per examinar la seva eficàcia. Entre ells figuren el Programa d'Avaluació del Sector Financer (Financial Sector Assessment Program, FSAP) del FMI - Banc Mundial i els informes sobre l'avaluació del compliment dels codis i normes (*Reports on the observance of standards and codes*, ROSC); els exàmens temàtics per països i informes de progrés del Consell d'Estabilitat Financera, i els processos de vigilància i revisió realitzats pels organismes normatius (els *standard-setting bodies*, SSB).

El llibre que dona peu a aquesta conferència, *Arquitectura financiera. Internacional y europea* (Anton Gasol i Magriñà, ACCID i IEF, 2012), té com a *leitmotiv*, com si d'un tema musical recurrent es tractés, precisament la regulació i la supervisió prudencial. Així, al setembre de 1997 el Comitè de Supervisió Bancària de Basilea —atesa l'heterogeneïtat de pràctiques supervidores entre els països membres del Comitè, amb estàndards supervisors nacionals molt desiguals— va establir uns estàndards supervisors mínims d'abast general per a la comunitat internacional. Són els *Core principles for effective banking supervision* («Principis bàsics per a una supervisió bancària efectiva»), una de les recomanacions clau proposades per Basilea.

A diferència d'altres recomanacions, el compliment dels *Principis bàsics* pels diferents països és objecte de seguiment institucional per part del mateix Fons Monetari Internacional i del Banc Mundial. Per a això, el Comitè de Basilea complementa els *Principis bàsics* amb una metodologia dirigida a facilitar i homogeneïtzar el treball dels qui hagin d'avaluar-ne el compliment, perquè aquestes avaluacions siguin comparables. La metodologia conté una anàlisi summament minuciosa dels actualment vint-i-nou principis bàsics, que s'esmicolen ni més ni menys que en dos-cents vint-i-nou *critèris essencials* i disset *critèris addicionals*.

El Comitè de Basilea hi va afegir un últim document (*Conducting a supervisory self-assessment - Practical application*, abril de 2001). El document té per objecte que els supervisors nacionals realitzin una autovaloració del funcionament del sistema nacional de supervisió sobre la base dels principis i la seva metodologia.

A l'octubre de 2009 es va fer una primera revisió dels principis bàsics, i al setembre de 2012 els supervisors bancaris i els bancs centrals que representen més de cent països van aprovar una nova revisió per part del Comitè de Basilea dels *Principis bàsics per a una supervisió bancària efectiva*, i es va passar de vint-i-cinc a vint-i-nou principis bàsics, que constitueixen l'estàndard global per a la bona regulació i supervisió prudencial dels bancs i els sistemes bancaris.

La regulació de la solvència: la saga Basilea

La regulació de la solvència s'explica per la saga Basilea: Basilea I, Basilea II, Basilea 2,5 i Basilea III, que va entrar en vigor l'1 de gener de 2013, i a la Unió Europea ho féu un any més tard.

Si hagués d'explicar sintèticament aquesta saga diria, primer de tot, que Basilea consisteix en l'establiment d'un coeficient mínim (del 8%) d'un quocient en què el numerador són els recursos propis computables del banc i el denominador, els seus actius en risc.

A *Basilea I* (1988) hi ha un canvi de paradigma històric en la regulació de la solvència i per primera vegada els recursos propis es posen en relació amb els actius del balanç (classificats en compartiments en funció del grau de risc). Fins al moment la ràtio vigent per mesurar la solvència era la *gearing ratio* —entesa com la inversa del grau de palanquejament financer— que relacionava els recursos propis amb els fons dipositats (dues magnituds del passiu del balanç que no tenien en compte per a res la qualitat de l'actiu). A això a Espanya li dèiem *coeficient de garantia* (quina paraula tan màgica: *garantia*, que el banc responia íntegrament dels dipòsits confiats i dels seus rendiments).

Basilea II (2004) posa l'èmfasi en el denominador del quocient —que són els actius ponderats per risc—, és a dir, en la gestió dels riscos de crèdit, de mercat i operatius. És justament amb *Basilea II* que es passa d'una anàlisi dicotòmica en la concessió de les operacions de crèdit a una anàlisi probabilística, que té en compte la probabilitat d'impagament.

Basilea 2,5 (2006-2009) vol corregir els excessos comesos en operacions de fora de balanç i en riscos de mercat i per a això exigeix majors requeriments de capital tant per a les titulitzacions com per a les retitulitzacions.

Basilea III (2013-2014) posa l'èmfasi en el numerador del quocient, és a dir, en la qualitat i la quantitat dels recursos propis. Aprofita l'oportunitat per introduir-hi matalassos de conservació del capital i matalassos contracíclics. En el cas dels bancs «sistèmics» (*too big to fail*), a Espanya el Banc Santander i el BBVA, tenen un recàrrec addicional de recursos propis.

En comprovar l'excessiu grau de palanquejament bancari introdueix un coeficient màxim de palanquejament del 3 % de recursos propis de nivell 1 (els de major qualitat) respecte dels actius del balanç i mesures comptables per incloure-hi derivats i partides de fora de balanç.

I com sigui que, tot i les successives recomanacions sobre els principis per a una adequada gestió i supervisió del risc de liquiditat (2008), molts bancs no ho tenien en consideració, s'han establert uns coeficients de liquiditat a curt i a llarg termini.

Unió Europea: un nou marc de supervisió financera

La tercera part del llibre està dedicada a examinar el «nou marc de supervisió financera europea». Primer s'analitza el paquet legislatiu CRD IV, és a dir, la directiva i el reglament europeu que tenen per objecte l'adopció de Basilea III a la legislació europea. El capítol següent examina la posada en marxa de la «nova arquitectura europea», constituïda per una Junta Europea de Risc Sistèmic i les tres autoritats europees de supervisió (Autoritat Bancària Europea, Autoritat Europea de Valors i Mercats i Autoritat Europea d'Assegurances i Pensions de Jubilació).

I el darrer capítol del llibre es fa ressò de l'informe del Consell Europeu de juny de 2012 titulat «Cap a una autèntica Unió Econòmica i Monetària». Se centra en el full de ruta cap a la Unió Bancària Europea; en els seus elements, objectius i institucions. Els elements específics de la incipient Unió Bancària Europea són:

- a) un mecanisme únic de supervisió: el BCE es constitueix com a nou supervisor bancari;
- b) un mecanisme únic de resolució de crisis bancàries, i
- c) un sistema unificat de garantia de dipòsits (FGD) i d'indemnització als inversors (SII).

Ètica i economia: la dimensió ètica de la crisi financera

Finalment, al meu entendre, «el sistema financer només pot funcionar bé si la majoria dels individus actua moralment». Sóc del parer que la manca d'ètica és el gran enemic del bon funcionament del sistema financer. És per això que deliberadament he volgut que el frontispici del llibre estigui dedicat a l'ètica en l'anàlisi econòmica i financera.

Es requereix que les finances mateixes, que han de renovar necessàriament les seves estructures i formes de funcionament després de la seva mala utilització, que ha malmès l'economia real, tornin a ser un instrument encaminat a produir riquesa i desenvolupament millors. Tota l'economia i totes les finances, i no només alguns dels seus sectors, com a instruments que són, han de ser utilitzats de manera ètica per a crear les condicions adequades per al desplegament de l'home i dels pobles. És certament útil, i en algunes circumstàncies indispensable, promoure iniciatives financeres on predomini la dimensió humanitària. [...] Els agents financers han de redescobrir el fonament ètic de la seva activitat per a no abusar d'aquells instruments sofisticats amb els quals es podria traïr els estalviadors. Recta intenció, transparència i recerca de bons resultats són compatibles i mai no s'han de separar.

Benet XVI, encíclica *Caritas in veritate*, 2009, cap. v, p. 65

També he volgut en la redacció del llibre descriure més que opinar, perquè com deia Manuel Azaña: «Si els espanyols parléssim només i exclusivament del que sabem, es produiria un gran silenci que ens permetria pensar.»

I per acabar em permetreu que ho faci amb una faula de La Fontaine, justament la del sabater i el financer:

EL SABATER I EL FINANCER

Un Sabater cantava de l'alba a hora foscant:
era meravellós de veure'l lliurar tot ell al cant,
i molt més d'escoltar-lo; les cançons als seus llavis
el feien més feliç que no ho van ser els Set Savis.
Per contra, un seu veí, home opulent,
Cantava poc, dormia més poc i malament.
Era Banquer, una potència.
Si algun dia a hora d'alba queia en un son lleuger,
amb cants el despertava el Sabater,
i es lamentava el Financer
que la tutela de la Providència
comportés que, a les fires, el dormir
no es vengués com el beure i la minestra.
A casa seva fa venir
el cantaire i li diu: «I doncs, Silvestre,
quant ingresses per any? —Per any? Senyor banquer,
contesta rialler
el gallard Sabater, no acostumem encara
de comptar per anyades; no acumulo per ara
d'un dia a l'altre res: en tinc prou d'arribar
fent cau i net al final de l'anyada,
i bo que cada dia es porti el pa.
—I bé, confessa'm, doncs, el guany d'una jornada.
—A dies més, d'altres, no tant: el mal és que, en conjunt
(de no ser així, les llogues no foren tan modestes),
amb l'any ens entremesclen tot un munt
de dies de vagància, ens rebenten amb Festes.
L'una fa mal a l'altra, i el bon Senyor Rector sempre
surt amb Sants nous a l'hora del sermó.»
Riu el Banquer de tanta taujana candidesa;
li diu: «Vull que t'emportis una galant sorpresa:
aquí tens cent escuts, guarda'ls en llocs segurs
per si et convé algun dia fer-ne ús.»
El Sabater creu veure tots els béns que la terra
ha produït d'un segle ençà
perquè la gent en pugui usdefruitar.
Se'n torna a casa seva, baixa al celler i enterra
diners i goig en la mateixa gerra.
Prou cançons que la veu ja li havia fugit
a l'instant que s'enduia l'autor de nostres penes.

El somni abandonà el seu llit,
tingué per hostes el neguit,
l'arma, la sospita, angúnies a mans plenes.
Sempre a l'aguait de dia, sempre a l'aguait de nit;
un gat feia brogit:
el gat, pensava, em roba. Ja no pot més, un dia
corre a casa el Banquer que ara, de nits, dormia!:
«Torneu-me les cançons i tants somnis perduts,
li diu, i aquí teniu els vostres cent escuts.»

LA FONTAINE, *Fables/Faules*, versió catalana de Xavier Benguerel, Barcelona, Ed. del Mall, 1984